

תקלה וקלון

אולי נטתה מפני כי עתה גם אתכה הרגתי ואותה החייתי [כ"ב ל"ג], ופרש"י "ועתה מפני שדברה והוכיחתך ולא יכולת לעמוד בתוכחתה כמו שכתוב ויאמר לא, הרגתיה שלא יאמרו זו היא שסלקה את בלעם בתוכחתה ולא יכול להשיב שחס המקום על כבוד הבריות, וכן (ויקרא כ) ואת הבהמה תהרוגו וכן והרגת את האשה ואת הבהמה".

וק' שבסנהדרין נ"ה א' "בעו מיניו מרב ששת עובד כוכבים הבא על הבהמה מהו תקלה וקלון בעינו והכא תקלה איכא קלון ליכא, או דילמא תקלה אע"פ שאין קלון", ופרש"י קלון ליכא, דרכו בכך ואין מתביישין, ועוד דאקלון דידה לא חס רחמנא, וק' דכאן מבואר שחס המקום על כבוד בלעם.

ובשלמא לפי א' ברש"י שדרכו בכך י"ל שברביעיה דרכו בכך ולא בזה שהאתון הוכיחתו, אבל לפי ב' שעל קלון דידה לא חס רחמנא ק', (ש"ר ברש"ש על מד"ר). **ובני הגרש"פ** אמר שעל קלון דידה אחר מיתה לא חס, אבל מחיים אפשר דחס, וע"כ חס על קלון של בלעם. ויתכן שיש לפי לפ"ז ל' הכתוב כי עתה גם אתכה הרגתי ואותה החייתי, והיינו שאילו היה הורג את בלעם באמת היה מחיה את האתון כיון שאין קלון לגוי, ורק משום שאת בלעם לא המית ע"כ המית את האתון.

ובאמת שבס' טעמא דקרא הק' על ל' הכתוב שמשמע שאילו היה בלעם מת לא היתה האתון נהרגת, והרי בכל מקום הורגים גם את הרובע וגם את הבהמה, ולהנ"ל א"ש שבעכו"ם באמת אין הורגים את הבהמה ורק כיון שהוא חי יש לחוש לקלון בחיים וכש"נ.

והנה כתיב [פכ"ב פ"ל] "וְהֵאָמַר הָאֱתוֹן אֶל־בִּלְעָם הֲלוֹא אֲנִי אֶתְנֶה אֶשְׂרֶךְ־קַבְּתִי עָלָי מְעוֹדָה עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הֲסָקְנוּ הַסְּפָנִי לַעֲשׂוֹת לִי קָה וַיֹּאמֶר לֹא", ואי בעבודה זרה [ד:]: "ולא עוד, אלא שאני עושה לך רכיבות ביום ואישות בלילה, כתיב הכא, ההסכון הסכנתי, וכתיב התם, ותהי לו סוכנת", ולפי הצד בגמ' שעכו"ם הבא על בהמה נהרגת הרי באמת היה צריך להרוג את האתון של בלעם משום דין זה. אלא דבאמת קימ"ל דעכו"ם שבא על בהמה אין נהרגת כמבואר ברמב"ם [פ"ט ממלכים ה"ו]. "ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב" [פ"ל א"פ ח"ח], הנה להנ"ל היה חייב מיתה משום שהיה רובע בהמתו כמבואר בע"ז דף ד' הנ"ל.

קללת בלעם

כת' בפ' תצא [דברים כ"ג ו'] "ולא אבה ד' אלקיך לשמע אל בלעם ויהפך ד' אלקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ד' אלקיך", וצ"ב מה שאמר "לך". וי"ל שהרי בפ' לך נאמר ואברכה מברכך ומקללך אאור, וגם בלעם עצמו הזכיר זאת [כ"ד ט'] "מברכך ברוך ואורריך ארוך".

ועתה יש לדון שבלעם בא לקלל ובסופו בירך אם היה בכלל ואברכה מברכך, או בכלל מקללך אאור, וזהו שאמר ויהפך ד' אלקיך לך את הקללה לברכה, והיינו שרק לגבי ישראל נהפך לברכה, אבל לגבי בלעם לא נהפך לברכה, והוא עצמו היה בכלל מקללך אאור ולא בכלל אברכה מברכך, שמעתי זאת **מהג"ד יאיר ישראלי זללה"ה**.

שוב העירני **רבי מרדכי מינצר** שבתרגום יונתן [פכ"ב פ"ט] על הפסוק הנ"ל שאמר בלעם אוררך ארוך, כ' מְלַטְטִינוּ יְהוָה לִיטוּן כִּבְלָעָם בַּר בְּעוֹר, ומבואר שבלעם היה בכלל אוררך ארוך.

ולא ראה עמל בישראל

"ולא ראה עמל בישראל" באוה"ח כ' "גם נתכוון לומר שהצדיקים הגם שעושים מצוות וכל עסקם בתורה אינם מרגישים שיש להם עמל, ע"ד אמרו עמל הוא בעיניו, אלא אדרבה כאדם המרויח וכאדם המשתעשע בשעשועים לרוב חשקם

בתורה כו". יש להוסיף משל המגיד מדובנא על מי שאבד לו חבילה של אבני חן, וא' אמר שמצא, אבל כיון שראה שהוא כבד עליו, אמר שאינה החבילה משום שהחבילה שלו היתה קטנה, וזהו מה שכתוב "ולא אותי קראת יעקב כי יגעתי בי ישראל", והיינו שאין זו התורה שלי אם מתעייפים ממנה כי התורה היא נעימה.

לומד תורה באופן האסור

כ' בס' טעמא דקרא [פ' בלק] "בבמדב"ר פכ"ב שנו רבותינו שני חכמים עמדו בעולם א' מישראל וא' מאו"ה אחיתופל מישראל ובלעם מאו"ה ושניהם נאבדו מן העולם כו' למה שלא היתה מתנתן מן הקב"ה אלא חוטפין אותה להם, וקשה איך אפשר לחטוף בעצמו חכמה הא כתיב כי ד' יתן חכמה וגו' יהב חכמתא וגו', חוטפין אותה להם והרי אחיתופל גדול בתורה בעצמו ה', אבל י"ל

שכבר הבטיחו חז"ל מגילה ו' יגעתי ולא מצאתי אל תאמין וכל המתגיע בתורה זכותו שידע ויחכם, אבל אם אין לומד בדרך שהקב"ה רוצה, כגון הלומד בט"ב ובימי אבלות, או בליל שבת לאור הנר, או לאור שעשה ישראל, או שלומדים ומהרהרין ד"ת באיסור ע"י מקומות האסורין בהרהור, או באמצע התפלה וחזרת הש"ץ וקדיש, שכ"ז אסור ע"פ דין, וכה"ג נקרא שחוטפין ולא מהקב"ה ולכן חכמה כזו לא תצלח, וכעין שאמרו בגמ' שלא בירכו בתורה תחלה". ע"כ. "עי' נדה ע' ע"ב מה יעשה אדם ויחכם, א"ל ירבה בישיבה וימעט בסחורה, אמרו הרבה עשו כן ולא הועיל להם, אלא יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו שנא' כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. תני ר' חייא: משל למלך בור"ד שעשה סעודה לעבדיו, ומשגר לאוהביו ממה שלפניו. וברש"י: לאוהביו משגר ממה שלפניו: כך חכמה שהיא לאוהביו של מקום נתנה להם מפיו ולא מאוצר אחר. ז.ק.].

וע' בס' ארחות יושר [בפרק על תפלה עמ' ק"ד] גבי חזרת הש"ץ "ואפשר דאפ"ל דיעבד לא יצא ידי שנים מקרא דהוי מצוה הבאה בעבירה". וצ"ע שבירושלמי [שבת פ"ג ה"ב] גבי קורע על מתו אם יצא ידי קריעה ומ"ש ממצה גזולה דאינו יוצא בה יד"ח בפסח, "תאמר לון, תמון גופה עבירה, ברם הכא הוא עבר עבירה, כך אני אומר הוציא מצה מרשות היחיד לרשות הרבים אינו יוצא בה יד"ח בפסח". וע' בב"י [יו"ד סי' ש"מ], וע' בשו"ת הגרע"א [סי' קע"ד] גבי מילה שלא בזמנה בשבת דלא חשיב מצהב"ע ע"פ ד' הירושלמי אלו, (וע' צה"ל סוכה סי' ע"ה).

זכירת מעשה עמלק בפרשת בלק

מעשה בא' שלא שמע פ' זכור, והנה במג"א סי' תרפ"ה כ' שאפשר לצאת יד"ח גם בקריאת יובא עמלק בפורים, אבל אותו אדם לא שמע גם קריאת התורה בפורים, (והעירני הר"י קוגלמן למ"ב תרפ"ה ס"ק ט"ז שלא הסכים עם ד' מג"א) והנה בפרשתו (פרק כד פסוק כ) וַיֵּרָא אֶת־עַמְלֵק וַיִּשְׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר רֵאשִׁית גוֹיִם עַמְלֵק וְאַחֲרָיו עַנִּי אֲבָד: רש"י "ראשית גוים עמלק הוא קדם את כלם להלחם בישראל, וכך תרגם אונקלוס ואחריתו ליאבד בידם, שנאמר תמחה את זכר עמלק".

ונמצא שיש כאן זכירת מעשה עמלק ויש לדון אם יוצא בזה ידי זכירת מעשה עמלק.

צבא הלוי

ברט ועוללות מתורת רבנו צבני אליהו הלוי שמינצברג שליט"א

מראות הצבאות – לרגל סיום מסכת יבמות

א. היכן מצינו אשה שחולצת לבעלה.

ב. מצאנו י"ד אופנים שונים אסורות, אבל אינו לאו אלא עשה.

ג. איך יתכן שיבם יקדש יבמתו, והיה קידושין דאורייתא, ולא רק מאמר יבמים דרבנן.

ד. היכן מצינו באלמנה שנשאת לכהן גדול, או גרושה שנשאת לכהן הדיוט, ומתחייבת ע"י כך חטאת.

ה. היכן מצינו עריות שיש אופנים שנתמעטו מכרת.

א. ביבמות [ריש פרק י'] מצאנו שאשה חולצת לבעלה, דאיתא (דף פ"ז ע"ב), "האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאו ואמרו לה מת בעליך וניסת, ואח"כ בא בעלה, תצא מזה ומזה, וצריכה גט מזה ומזה וכו', ואם מתו, אחיו של זה ואחיו של זה חולצין, ולא מייבמין", והנה אם אמרו לה מת בעלך, ולא היו לו בנים, ועמד אחיו ויבמה, ואח"כ בא בעלה, הרי תצא מזה ומזה, וצריכה גט מזה ומזה, ואם מת רק השני הרי צריכה חליצה מאחיו, והיינו מבעלה.

[ואמנם בגמ' (דף פ"ח ע"ב), אמרו שהטעם שצריכה גט מהשני, הוא משום "גזירה שמא יאמרו גירש זה ונשא זה", ודבר זה לא שייך באשת אח, שהרי אם גירש אסורה לאחיו, אבל בגמ' (דף צ"ה ע"א), מבואר שאם היתה מקודשת לראשון צריכה מהשני].

ועוד מצאנו שאשה חולצת לבעלה, ברמב"ם, שכתב (פ"ה מיבום הי"ב), שחליצה פסולה פוטרת אותה ולא צרתה, ואם היא חזרה וחלצה מכל האחים נפטרו צרותיה, [והראשונים הקשו שהרי מותרת לשוק, ומאי שייכא בה חליצה], והשתא ראובן שחלץ חליצה פסולה, וקידשה שמעון אחיו, [והיא עליו באיסור לא יבנה, אך קידושין תופסין בה, כמבואר (דף י' ע"ב)], הרי הצרות אסורות עד שיחלץ לה שמעון, וע"י כך יתרו הצרות.

ב. א) מצרית.

ב) אדומית.

ג) בעולה לכהן גדול.

ד) צרת יבמתו רש"י (בדף י"א ע"א), שעובר על בית א' הוא בונה, ואין בונה ב' בתים, (ולתוספות הוא בלאו).

ה) סוטה לבעול (תוספות דף ג' ע"ב, ד"ה לפי).

ו) ספק סוטה, לתוספות (דף י"א ע"א, ד"ה צרת, לתי' ב'), [ובתוספות (עמוד ב' ד"ה מאי), מבואר שיש בה מלקות, וזה כתירוץ א' בתוספות הנ"ל].

ז) סוטה ודאי, לר' יוסי בן כיפר, (בדף י"א ע"ב).

ח) יבמה לשוק, לגירסת רש"י (דף נ"ה ע"ב), לחד מ"ד, [והתוספות (שם), מחקו גירסה זו].

ט) חמותו לאחר מיתה, לרבי עקיבא (בדף צ"ח ע"ב), ומבואר ברש"י בסנהדרין (דף ע"ח ע"ב), שהוא בארור שוכב עם חותנתו, ובמאירי (דף צ"ד ע"ב), מבואר שהוא כלאו, אבל בנובי"ת (אה"ע ס' קמ"ח), מבואר שאין זה לאו.

י) אשת יבם קטן, דעיין במנחת חינוך (מצוה ל"ה אות ט"ו), שכתב "ואפשר לומר אם ישראל בא על אשת יבם קטן, נהי דאימעוט מעונש ומאזהרה ג"כ, מ"מ עבר על עשה דודבק באשתו וכו' כמו בן נח, כמו אם בא על אשת בן נח עובר על עשה זו, כמו שהבאנו בשם התוספות".

יא) פילגש של חבירו, דעיין בזכר יצחק (סי' ט"ז), שכתב שבפילגש של חבירו עובר משום ודבק באשתו.

יב) אשת מלך, דהנה איתא בסנהדרין (דף י"ח ע"א), גבי אשת מלך, "אין נושאים אלמנות", ועיין בקובץ הערות (סי' ה'), שמבואר שהוא עשה דכבוד מלכות.

יג) הרמב"ם (פי"ז מאיסור"ב הי"ג), כתב גבי כהן גדול, "ואינו נושא שתי נשים לעולם, שנאמר אשה אחת ולא שתיים", וע"ש בראב"ד.

יד) איתא בדף צ"ה שלר' יהודה בא על חמותו נאסרת אשתו עליו ויליף מקרא דאתהו ובפשטות הוי רק איסור עשה. ועוד מצינו לפי מש"כ הרשב"א (דף כ"ז ע"ב), בשם ר"ח, שאחות זקוקה מדאורייתא, והרי תפסי קידושין באחות זקוקה, כמבואר בגמ' (דף מ"א ע"א), המתן עד שיעשה אחיך מעשה, ומוכח שאין כרת, ואפשר שגם לאו אין אלא איסור בעלמא וי"ל.

יז) כהן גדול שנפלה לפניו אלמנה מנשואין, אם יקדש יבמתו, יהיו הקידושין מדאורייתא, שהרי אלמנה מנשואין אינה נופלת ליבום מדאורייתא לכהן גדול, משום שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, אולם מבואר במאירי (דף כ' ע"ב), שאם קידשה חלים הקידושין מדאורייתא, [ועיין עוד במהרש"א (יבמות דף כ' ע"ב, ד"ה גמ' ביאת כ"ג)].

יח) א) אלמנה מן הנשואין שנפלה לכהן גדול, והרי היא עליו בלא תעשה ועשה, ונסתפק המל"מ בספר פרשת דרכים, אם חוזר איסור איסור אשת אח, וכן בתוספות הרא"ש (בדף ג'), מבואר שחוזר איסור אשת אח, ולענין גרושה לכהן הדיוט גם כן משכחת ליה לתוספות (בדף פ"ד ע"א), שיש בה עשה ולא תעשה.

יט) אשה שהלך בעלה למדינת הים, ואמרו לה מת בעלך, והתירוה בית דין להנשא, והלכה ונשאת, ובא בעלה, פטורה מקרבן, משום שנשאת על פי ב"ד, אבל אם נשאת אלמנה לכהן גדול, או גרושה לכהן הדיוט, חייבת קרבן, משום שדבר זה לא התירו לה בית דין, וכדאיתא ביבמות (דף צ"ב ע"א).

כ) א) באשת אחיו מאמו, לדעת רבינו שמואל בתוספות בריש מסכתין, (בדף ב' ע"א, ד"ה אשת).

ב) בחמותו אחר מיתה, לרבי עקיבא (בדף צ"ח ע"ב), דאמרי' "מתה אשתו מותר בחמותו, וכו', ומאן דשרי כרבי עקיבא, דאמר חמותו לאחר מיתה, קלש ליה איסורא".

ג) ביבמה אחר חליצה, דעיין במאירי (בדף י' ע"ב), שכתב "החולץ ליבמתו, וחזר החולץ עצמו וקדשה, קדושי תופסין בה, וצריכה גט, שאע"פ שחלץ לה ונפקעה מצות יבום, ונשאר איסור אשת אח שלא במקום מצוה, לא חזרה לה לגמרי לדין אשת אח להיותה בכרת, אלא בלאו, שהכתוב הוציאה מכלל כרת להעמידה בלאו, שנאמר אשר לא יבנה, מכיון שלא בנה, ר"ל שהפקיע יסודו של בנין, וחלץ, שוב לא יבנה וכו'".

האם מותר לנזיר לדבר בשבח יין - ראיה ממס' יבמות

יש להוכיח שמותר לנזיר לדבר בשבח יין, ממס' יבמות (דף צ"ז ע"א), דאמרי' "דא"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה, שפתותיו דובכות בקבר, א"ר יצחק בן זעירא ואיתימא שמעון נזירא מאי קראה, והכך כיון הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים, ככומר של ענבים, מה כומר של ענבים, כיון שמוניח אדם אצבעו עליו מיד דובב, אף תלמידי חכמים כיון שאומרים דבר שמועה מפיהם בעולם הזה, שפתותיהם דובכות בקבר", והרי ד"ז אמרו בגמ' בשם שמעון נזירא, ומשמע שמותר לשבח ענבים. 9.